

Остапець Юрій,
доктор політичних наук, професор,
декан факультету суспільних наук
Ужгородського національного університету

Грабчак Едуард,
аспірант 1-го року навчання
спеціальності «Політологія»
кафедри політології
Ужгородського національного університету

Ключові слова: Європейський Союз, парламентські вибори, політичні партії, партійні системи, мейнстримні партії, партії «нової політики», праворадикальні (ультраправі) партії.

ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2023 РОКУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Актуальність дослідження. Європейський Союз назвав підтримку України серед своїх головних досягнень 2022 року. Але існує невизначеність щодо того, чи збережеться така підтримка надалі. Важливу роль у її збереженні відіграє відповідь на питання про те, кого обрали європейці на парламентських виборах у 2023 р. Адже результати виборів можуть надати можливість отримати владу / мати суттєвий вплив на прийняття рішень євроскептикам, або ультраправим партіям, які, як правило, підтримують Росію. У 2022 р. таким прикладом були вибори в Угорщині на яких черговий раз переміг В. Орбан, котрий відкрито підтримує В. Путіна і військову агресію проти України. А у 2023 р. Р. Фіцо у Словаччині та Г. Вілдерс у Нідерландах.

Суттєві зміни за результатами виборів відбулися в акторному складі партійних систем Словаччини та Нідерландів. Значного успіху досягли праворадикальні партії у Фінляндії (член урядової коаліції, «Справжні фіни») та Нідерландах (переможниця виборів, «Партія свободи»). Виборчі кампанії відбувалися у контексті протистояння мейнстримних партій та партій нової політики. Вказані вище тенденції потребують аналізу та пояснення з метою

окреслення перспективи розвитку політичних партій і партійних систем у країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. У 2023 р. парламентські вибори відбулися у 8 країнах Європейського Союзу: Естонії (28.02.2023 – 05.03.2023), Фінляндії (02.04.2023), Болгарії (02.04.2023), Греції (21.05.2023), Іспанії (23.07.2023), Словаччині (30.09.2023), Польщі (15.10.2023) та Нідерландах (22.11.2023).

До головних чинників впливу на виборчі процеси у країнах Європейського Союзу можна віднести такі: 1) російсько-українська війна; 2) міграційні процеси та розробка міграційної політики європейських держав; 3) конкуренція у боротьбі за голоси виборців «мейнстримних» партій і партій «нової політики»; 4) нове соціально-політичне розмежування «глобалізована еліта – антиглобалістськи налаштовані маси», яке має різні прояви у залежності від національної специфіки політично розвитку держав ЄС; 5) національні особливості виборчих кампаній, де вплив на результати виборів мали локалізовані і фрагментовані соціально-політичні конфлікти, які мали тимчасовий, монопроблемний характер. В той же час у рамках парламентських електоральних циклів такі суперечності обумовлюють електоральний вибір; б) популярність праворадикальних політичних партій, які суттєво змінили свою риторику та зробили відчутний «зсув» до центру по шкалі «ліві – праві» трансформуючись у класичні консервативні партії, які в свою чергу також змістилися до центру, перетворюючись на правоцентристські партії з ідеологічним вкрапленням лібералізму і соціал-демократії.

Для аналізу результатів парламентських виборів у країнах Європейського Союзу у 2023 р. та їхнього впливу на трансформацію. Партійних систем нами побудовані дві підсумкові таблиці: кількісні показники результатів парламентських виборів у країнах Європейського Союзу у 2023 році (таблиця 1) і характеристика партійних систем країн ЄС за результатами парламентських виборів 2023 року (таблиця 2).

**Кількісні показники результатів парламентських виборів у країнах
Європейського Союзу у 2023 році**

Країна, к-ть парл. місць	Явка виборців, %	Індекс волат.	К-ть п. п./ к-ть н. п.	Урядова коаліція
Естонія (101)	63,5	22,7	6/0	Партія реформ, «Естонія - 200», СДПЕ
Фінляндія (200)	71,9	10,1	10/0	«Національна коаліція», «Справжні фіни», ШНП, «Християнські демократи»
Болгарія (240) (позачергові)	40,5	14,7	6/0	Ротація уряду між партіями ГЄРБ і «Продовжуємо зміни»
Греція (300) (позачергові)	53,7	14,0	8/3	Одноосібний уряд партії «Нова демократія»
Іспанія (350) (позачергові)	69,9	13,6	11/1	ІСРП, «Sumerg» та регіональні націоналістичні партії
Словаччина (150) (позачергові)	68,4	57,4	7/2	«Напрямок-соціальна демократія», «Голос-соціальна демократія», СНП
Польща (460, нижня палата)	74,3	14,1	5/0	«Громадянська коаліція», «Третій шлях», «Лівіція» (усі виборчі об'єднання)
Нідерланди (150, нижня палата) (позачергові)	77,8	36,1	15/1	не створена

Умовні позначення: СДПЕ – Соціал-демократична партія Естонії, ШНП – Шведська народна партія, ГЄРБ – Громадяни за європейський розвиток Болгарії, ІСРП – Іспанська соціалістична робітничка партія, СНП – Словацька національна партія, п. п. – парламентські партії, н. п. – нові партії.

Джерело: побудована авторами на основі [1; 2]

**Характеристика партійних систем країн ЄС за результатами
парламентських виборів 2023 року**

Країна, к-ть парл. місць	Нові ліві	Нові праві	Мейнстримні партії
Естонія (101)		ЕКНП	ЦПЕ, СДПЕ, «Вітчизна»

Фінляндія (200)	Лівий союз, Зелений союз	Справжні фіни	Національна коаліція, СДПФ, ШНП, Християнські демократи, Фінляндський центр
Болгарія (240) (позачергові)	Рух за права і свободи	Відродження	БСП, ГЄРБ, Продовжуємо зміни
Греція (300) (позачергові)	СІРІЗА, Пасок, Курс свободи	Спартанці, Грецьке рішення	Нова демократія, Комуністична партія Греції
Іспанія (350) (позачергові)	«Sumar», Подemos (Можемо !)	Вокс/Голос	Народна партія, ІСРП – Іспанська соціалістична робітнича партія
Словаччина (150) (позачергові)	Голос – Соціальна демократія	Республіка	Напряма – Соціальна демократія, Прогресивна Словаччина
Польща (460)	Нові ліві, Ліві разом, Партія зелених	Конфедерація свободи і незалежності	Право і справедливість, Громадянська платформа
Нідерланди (150) (позачергові)	Зелені-ліві, Фермерсько- Громадянський Рух, Партія захисту тварин	Партія свободи, Форум за демократію	Народна партія за свободу і демократію, Демократи 66, Партія праці, Соціалістична партія

Умовні позначення: ЕКНП – Естонська консервативна народна партія, ЦНП – Центристська партія Естонії, СДПЕ – Соціал-демократична партія Естонії, ШНП – Шведська народна партія, БСП – Болгарська соціалістична партія, ГЄРБ – Громадяни Болгарії за європейський вибір, ІСРП – Іспанська соціалістична робітнича партія, СІРІЗА – грецька лів партія «Коаліція радикальних лівих – Прогресивний альянс», ПАСОК – грецька соціал-демократична партія «Загальногрецький соціалістичний рух», Sumar – ліва політична партія Іспанії, яка на виборах 2023 р. утворила виборчий блок з низкою собі подібних партій.

Джерело: побудована авторами на основі [1; 2]

У контексті побудованих порівняльних таблиць нами і будуть зроблені висновки щодо впливу парламентськм виборів на конфігурацію і акторний склад партійних систем країн ЄС у яких відбулися вибори у 2023 р.

По-перше, конфігурацію партійних систем країн Європейського Союзу за результатами парламентських виборів 2023 р. можна визначити як двоблокові багатопартійні системи поміркованого плюралізму. Окрім Словаччини та

Нідерландів (результати виборів назвали «політичним землетрусом») не відбулося суттєвих змін і в акторному складі партійних систем, про що засвідчує величина індексу електоральної волатильності (класичний варіант індексу): індекс волатильності в Естонії – 22,7, Фінляндії – 10,1, Болгарії – 14,7, Греції – 14,0, Іспанії – 13,6 Польщі – 14,1, Нідерландах – 36,1, Словаччині – 56,6 (див. Таблиця 1). Таким чином, лише в Словацькій Республіці та Нідерландах відбулися суттєві зміни у електоральних уподобаннях громадян. У Словаччині до парламенту проходять дві нові партії («Прогресивна Словаччина», «Голос – Соціал-демократія»), повертаються до парламенту «старі, мейнстримні» партії (Християнсько-демократичний рух, «Свобода і солідарність»), не отримують депутатські мандати ультраправі партії («Котлебівці – Народна партія Наша Словаччина», «Республіка»). А в Нідерландах перемогу на виборах здобуває праворадикальна «Партія свободи» та отримує 12,8 % голосів виборців (20 депутатських мандатів) нова політична партія утворена у 2023 р. – «Новий суспільний договір».

По-друге, окрім Болгарії (40,5 %) на парламентських виборах у країнах ЄС була зареєстрована висока явка виборців: Естонії (63,5 %), Фінляндії (71,9 %), Словаччині (68,4 %), Іспанії (69,9 %), Польщі (74,3 %), Нідерландах (77,8 %) (див. Таблиця 1). Висока явка – це свідчення того, що громадяни активно приймають участь у виборі тих, хто найближчим часом має визначати внутрішню і зовнішню політику їхніх держав. Низький рівень явки у Болгарії пояснюється тим, що у 2023 р. відбулися п'яті позачергові вибори, починаючи з 2021 р., і громадяни «втомилися» обирати тих, хто не може сформувати урядову коаліцію.

По-третє, парламентські вибори 2023 р. у країнах ЄС показали, що російсько-українська війна має вагомий вплив на їх результати. І ця тенденція в майбутньому буде посилюватися. Йдеться про те, що відношення до російсько-української війни стає новим соціально-політичним виміром, який розмежовує електоральні уподобання виборців і передвиборчі месиджі політичних партій. І якщо результат виборів у Естонії, Фінляндії, Болгарії, Польщі і т. д. не вплинув на політику цих країн щодо України, то електоральний результат у

Словаччині кардинальним чином змінює ставлення до України: урядовий кабінет Р. Фіцо відразу задекларував про припинення військової допомоги Україні. Про припинення військової допомоги у своїх передвиборчих месиджах говорив і переможець виборів у Нідерландах Г. Вілдерс («Партія свободи»). Слід також зазначити, що кремлівські наративи мали значний вплив на електоральний вибір, а відтак проросійські партії здобули депутатські мандати в Болгарії («Відродження»), Польщі («Конфедерація свободи і незалежності»), Словаччині («Напряма – соціал-демократія», «Словацька національна партія»), Нідерландах («Партія свободи») [1].

По-четверте, результати виборів засвідчили коливання «електорального маятника» у бік «мейнстримних» партій (незважаючи на високий результат «Справжніх фінів» та «Партії свободи»): зафіксований низький рівень підтримки праворадикальних («Котлебівці – Народна партія Наша Словаччина», «Республіка», «Конфедерація свободи та незалежності», «Грецьке рішення») та популістських («Є такий народ», «Звичайні люди та незалежні особистості») партій, а серед 68 політичних партій, які здобули депутатські мандати, лише сім були «новими», а інші подолали виборчий бар'єр і на попередніх виборів. Також слід зазначити, що лише одна праворадикальна партія (Справжні фіни) поки що увійшла до урядової коаліції. Урядова коаліція в Нідерландах на час написання статті ще не створена. В основному ж урядові коаліції були утворені «мейнстримними» політичними партіями (див. Таблиця 2).

Висновки. У країнах Європейського Союзу, де відбулися парламентські вибори 2023 р., конфігурація партійних систем не була змінена. Вона і надалі залишилася двоблоковою системою поміркованого плюралізму. В той же час у деяких з країн суттєво змінилися електоральні уподобання виборців (Словаччина, Нідерланди). Головні типи партій, які утворюють партійні системи є такі: «нові праві», «нові ліві» та мейнстримні партії.

Джерела:

1. Остапець Ю., Нестер О., Фюрейс А. Характеристика парламентських виборів 2023 року у країнах Центральної Європи. *Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та країн Центральної Європи у контексті російсько-української війни, гарантій безпеки та реінтеграції тимчасово окупованих територій. Матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 20 жовтня 2023 року)* / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2023. С. 118–126.
2. The European Elections Monitor. URL: <https://www.robert-schuman.eu/en/publications/observatoire-des-elections-en-europe/2023> (дата звернення 15.02.2024).

Юрій Остапець, Едуард Грабчак

ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2023 РОКУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ТРАНСФОРМАЦІЮ ПАРТІЙНИХ СИСТЕМ

Ключові слова: Європейський Союз, Західна Європа, парламентські вибори, політичні партії, партійні системи, мейнстримні партії, партії «нової політики», праворадикальні (ультраправі) партії.

Проаналізовано парламентські вибори у 8 країнах Європейського Союзу, які відбулися у 2023 році: Естонії (28.02.2023 – 05.03.2023), Фінляндії (02.04.2023), Болгарії (02.04.2023), Греції (21.05.2023), Іспанії (23.07.2023), Словаччині (30.09.2023), Польщі (15.10.2023) та Нідерландах (22.11.2023).

Зроблено висновок, що у країнах Європейського Союзу, де відбулися парламентські вибори 2023 р., конфігурація партійних систем не змінилася. Вона і надалі залишилася двоблоковою системою поміркованого плюралізму. В той же час у деяких з країн суттєво змінилися електоральні уподобання виборців (Словаччина, Нідерланди). Головні типи и партій, які утворюють партійні системи є такі: «нові праві», «нові ліві» та мейнстримні партії.